

Dalane Byggsøk As

Dato: 04.05.2023

Postboks 13

Dokumentnummer: 22/10633-12

4381 Hauge I Dalane

Deres referanse:

Saksbehandler: Helge Hustoft

Gnr. 19, bnr. 15 - Godkjenning av plan for nydyrking

behandling etter jordloven og forskrift om nydyrking

VEDTAK

I medhold av forskrift om nydyrking og jordlovens § 11 gis samtykke til nydyrking av ca. 15,0 dekar på gnr./bnr. 19/15 **Error! Reference source not found.** som vist på oppdatert markslagskart (datert 03.05.2023) og flyfoto.

Godkjenning er gitt med følgende vilkår (jfr. forskriftens § 4, andre ledd)

1. Topplaget (matjordlaget) på ferdig fulldyrket jord skal ha en tykkelse på minimum 50 cm (pløyedybde), og maksimum 60 cm.
2. Matjordlaget på eksisterende areal skal ivaretas og brukes sammen med tilført matjord til topplag på opparbeidet dyrket jord.
3. Godkjente feltgrenser pr. 3.05.23 skal ikke overskrides - se kart og flyfoto (vedl 12). Dette av hensyn til: myr/kystlynghei/vassdrag.
4. I tidsrommet fom. 1. feb. tom. 31. aug. skal det av hensyn til hekketiden for hubro i forbindelse med godkjent dyrkingsarbeid ikke foretas noe arbeid knyttet til: transport-, planering-, fylling av løsmasser - samt sprenging eller pigging av fjell.
5. Eksisterende grøft/bekk langsetter feltgrensen i øst skal ikke renskes/graves opp eller utfylles, men beholde høyde 33 moh. på nåværende bunn i nord ned til 29 moh. i sør.
6. Behovet for systematisk grøfteplan og grøfter langsetter landbruksvegen skal vurderes av kommunens landbruksfaglige personale senest 3 mnd. før hele feltet avsluttes. Behovet for hovedledningsnett (med kummer) for påkobling av dreneringsledninger skal senest vurderes sammen med grøfteplan (jf. forskriften § 7). Eventuell fremtidig drenering må ledes til utløp på 29 moh. – i eksisterende grøft/bekk (se godkjente kart og flyfoto).
7. Før dyrkingsarbeidet blir påbegynt skal det foreligge godkjennelse av separat søknad angående omlegging av landbruksvegen.
8. Kantsonen mot bekkeløp/grøft i øst skal være 6 m. bred (i horisontalplanet). Den skal etableres med nåværende stedegne vekster (se vedl. 11; foto 3 og 4). Kantsonene mot myr/lyngområdet skal ikke bestå av tilført matjord, og bli naturlig etablert med stedegne arter. Om nødvendig skal det suppleres med ørevier og lyng (se vedl. 10). Dette for at man over tid forhindrer at ikke stedegne planter (ugras) overtar i kantsonene.
9. Når kantsonene mot vassdrag eller myr/lynghei er etablert, skal de ikke påfylles masser, gjødsles eller høstes (beites eller slås).
10. Maksimale fyllingshøyder og fallretninger med jevnt fall skal være i henhold til påtegnet oversiktskart datert 03. mai 2023. Utformingen av fall og utfylling mot tilgrensende arealer skal; hindre at det kan skje utrasing til disse, at det blir liggende igjen terrengskjæringer eller ujevne terrenghøyder mot de nevnte arealer.
11. For å motvirke komprimering (ikke drenerbar «såle» under matjordlaget), skal en om nødvendig grubbe massen i undergrunnslaget før skånsom påfylling av matjord.

12. For å ivareta matjordmassenes drenerende egenskaper, skal mellomlagring av disse skje i ranker – slik det fremgår av vedlagte kortveileder.
13. Begge felt nord og sør for fast landbruksveg skal innen 5 år etter vedtaksdato være ferdig opparbeidet og klart for såing. Overflaten skal da ned til 15 cm dybde være ryddet for stein, røtter og lignende – slik at maskinell tilsåing kan gjennomføres på en rasjonell måte. For å forhindre komprimering av matjordlaget ved steinrydding av overflaten skal det brukes lettere utstyr (ikke anleggs-maskiner) – for eksempel traktor med steinrive til dette arbeidet. Dette arbeidet må utføres når det er mest mulig gunstige klimatiske forhold (laglig opptørket jord).
14. Søker skal - når den ene delen/hele feltet er ferdig, skriftlig be kommunen om ferdigattest for dyrkingen. Kommunens landbruksavdeling utsteder etter befaring ferdigattest, og får kommunens oppmålingsansvarlige til å måle det opp - slik at det offentlige kartverket blir ajourført.
15. Det skal ikke foretas graving, fylling eller andre inngrep innenfor sikringssonen rundt fredet kulturminne (se vedl. 6). Feltgrensen mellom dyrket og kulturminne på oppdatert markslagskart (vedl. 12: side 1) skal derfor ikke fravikes.
16. Dersom det under arbeidet gjøres funn som antyder en/flere kulturminneforekomst(-er), skal arbeidet straks stanses, og kulturminnemyndighetene varsles (jf. forskriften § 9 og kulturminneloven § 8, 2. ledd).
17. Er dyrkingen ikke iverksatt innen 3 år etter at godkjenningen er gitt, faller tillatelsen bort (jfr. forskriften § 4, første ledd).

Sektor areal- og byggesak, landbruksavdelingen har behandlet saken, jf. kommuneloven § 13-1, sjettede ledd.
Det er et administrativt vedtak, fattet etter gjeldende delegeringsreglement, vedtaksnr. 318/23.

Med hilsen

Britt Johnsen Pedersen
avdelingsleder landbruk

Helge Hustoft
saksbehandler

Dokumentet er godkjent elektronisk.

Mottaker:

Ivan Are Aase			
Rogaland fylkeskommune	Postboks 130 sentrum	4001	Stavanger
STATSFORVALTAREN I	Postboks 59 Sentrum	4001	STAVANGER
ROGALAND			

Kopi til:

Bertelsen & Garpestad As Avd Egersund	Hovlandsveien 70	4374	EGERSUND
Rogaland Fylkeskommune Kulturavdelingen	Arkitekt Eckhoffs gate 1	4010	STAVANGER
Statsforvalteren I Rogaland	Postboks 59 Sentrum	4001	STAVANGER

Vedlegg:

1. Gårdskart detalj 09.03.2023 (inkl. naturmangfold og kulturminne).
2. Mottatt markslagskart med skissert dyrkingsfelt.
3. Situasjonsplan tegning mellomagring tipp 19-15.
4. Tegning jordlag tipp 19-15.
5. Følgebrev til søknad om mellomagring av matjord.
6. Uttale RFSK (kulturminnefaglig) inkludert kartvedlegg.
7. Ber om at saken sendes statsforvalter.
8. Grovkartlegging, sjøørretbekker, Liknesbekken.
9. Gnr. 19, bnr. 15 - Uttale til plan for nydyrking.
10. Mailer angående presisering – kantsone.
11. Foto befaring 23.03.23.
12. Godkjent felt (karter pr. 03.05.23 og flyfoto 2021).
13. Oversiktskart profiler - nye øvre fyllingshøyder og krav til fallretninger (pr. 03.05.2023)..
14. Kortversjon veileder; Ranking av matjord.

SAKSFREMSTILLING

Ivan Aase søker om godkjenning av et dyrkingsfelt på gnr./bnr. 19/15 som i søknaden er beregnet til ca. 25 da. Søker har tegnet inn feltet på mottatte markslagskart – se vedl. 2. Etter pbl.¹ blir søknad fra ansvarlig søker behandlet i separat sak nr. 23/23.

Denne behandlingen er etter forskrift om nydyrking. Ansvarlig søkers innsendte situasjonsplan, profiler, masserapport og følgebrev i pbl.-saken blir også lagt til grunn i dyrkingssaken. Det foreligger uttale fra SFRM², RFSK³ og RFKPMS⁴.

Kommuneplan

Landbruks-, Natur- og Friluftareal, (LNF – område).

Regulering

Ikke regulert område.

Søkers landbruksmessige driftsenhet

Landbrukseiendommen består av følgende matrikkelenheter gnr. 19 bnr. 15, 17 og 19. Eiendommen har et totalareal på 110,7 da – hvorav 55,8 da er jordbruksareal (inkludert 23,4 da dyrket jord). Arealgrunnlag og teigstruktur vises mer detaljert på gårdskartet – se vedl. 1. På bruket står det følgende bygninger: Garasje, 2 driftsbygninger og 2 andre landbruksbygg. Søker har nylig overtatt som eier av omsøkte landbrukseiendom – og eier i tillegg en selvstendig boligeiendom (gnr./bnr. 19/27,28) som ikke er del av driftsenheten. Det har i mange år ikke vært selvstendig drift på bruket, og driftsbygning med jordbruksareal er tom. nov. 2027 forpaktet bort til Jan H. Liknes.

Omsøkte areal

Situasjonsplan (kart) og tverrprofiler i pbl.-saken (s.nr. 23/23) viser at berørt areal er beregnet til ca. 19,5 da. Landbruksmyndigheten mener det er svært viktig at godkjent dyrkingsfelt står i forhold til de matjord- og andre masser som er dokumentert tilgjengelig. Dette for å sikre både fremdrift og ferdigstillelse som det forutsettes i dyrkingssaken. Følgelig blir felt inntegnet på nevnte situasjonsplan lagt til grunn for denne behandlingen. Da blir omsøkte felt ca. 20 da – se vedl. 3.

Størstedelen av feltet består av ca. 14 da utmark (annet areal). I tillegg kommer ca. 6,3 da overflatedyrket som også skal forbedres til fulldyrket jord – sammen med fulldyrkingen av det udyrkede arealet. Omsøkte dyrking vil kreve store mengder eksternt tilført matjord. Eksisterende overflatedyrket er prøvestukket for å anslå matjorddybden – se vedl. 4. Gjennomsnittlig matjorddybde tilsier da at tilgjengelig matjordmasse fra eksisterende areal er ca. 2500 m³. I følgebrev fra pbl.-saken fremkommer det at ca. 9000 m³ matjord fra utbygging i Åkra Sentrum skal brukes på omsøkte areal – se vedl. 5. For nærmere detaljer viser landbruksmyndigheten til markslagskartet – vedl. 2.

Opplysningene om parsell og landbrukseiendom er også hentet fra kommunens kartverk (GISLINE Innsyn), Jordregisteret for Karmøy, Landbrukets informasjonsbase (LIB) og gårdskart fra NIBIO.

Vurdering av søknadsplikt i forhold til forskriften

Innenfor feltgrensene er det utmark som skal fulldyrkes til slåttemark. Tiltaket faller derfor innenfor rammene for nydyrking etter forskriftens § 3, og er således fremdeles søknadspliktig.

Lovgrunnlag

I jordloven § 1 står det følgende: «*Forvaltninga av arealressursane skal vera miljøforsvarleg og mellom anna ta omsyn til vern om jordsmonnet som produksjonsfaktor og ta vare på areal og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for menneske, dyr og planter.*» Forskrift om nydyrking av 02.05.1997 nr. 423 er hjemlet i jordlovens § 11. Nydyrking kan kun skje etter plan godkjent av kommunen – jf. forskriften § 4.

¹ Pbl. – Plan- og bygningsloven.

² SFRM – Statsforvalteren i Rogaland, miljøvernavdelingen.

³ RFSK - Rogaland fylkeskommune, Seksjon for Kulturarv.

⁴ RFKPMS – Rogaland fylkeskommune, Plan- Miljø- og Samfunnsavdelingen.

Før vedtak treffes skal kommunen innhente de uttalelser som er nødvendige - jfr. forskriften § 9, og ellers sørge for at saken er så godt opplyst som mulig. Hensynet til natur- og kulturlandskaps-verdier skal vurderes for større områder uavhengig av eiendomsgrenser - jf. forskriften § 9. Etter § 9 skal regional kulturminnemyndighet gis anledning til å uttale seg i alle nydyrkingssaker. SFR⁵ skal gis anledning til å uttale seg der nydyrkingen kan berøre vesentlige miljøverdier.

Uttale fra fylkeskommunal kulturminnemyndighet

Fylkeskommunal kulturminnemyndighet har ikke merknader til omsøkte areal på bnr. 15, men uttaler følgende om tilgrensende areal:

På naboeigedommen, gnr 19 bnr 19 ligg det eit automatisk freda kulturminne med ID 64806 – røysfelt. Det bør gå fram av vilkår, ved ei eventuell innvilging av søknaden, at ein skal halde seg borte og utanfor markeringa av dette kulturminnefeltet (inkludert fem meters sikringssone, det gule feltet) i opparbeidinga av marka på gnr 19 bnr 15.

For nærmere detaljer angående denne uttalen – viser landbruksmyndigheten til vedl. 6: side 1.

TILTAKETS KONSEKVENSER FOR NATURMANGFOLDET

Søknaden er sendt kommunens naturforvalter for uttale. Naturforvalter Christiansen fremlegger i brev noen tilleggsopplysninger – uten å gi uttale (se vedl. 7 og 8). I nevnte brev bes det om at saken sendes Statsforvalteren i Rogaland for uttale.

Punktvis sammendrag - uttale fra SFRM

- Fraråder dyrking av resterende udyrket areal i nord – som er avmerket til å være kystlynghei i markslagskartet (AR5).
- Kommunen bør vurdere krav om retting av deponiområdet som berører registrert kystlynghei (jf. nml. § 69)
- Avbøtende vilkår som minimerer avrenning til myr og til Liknesvassdraget (jf. § 12 i vannforskriften).
- Av hensyn til hekketiden for hubro må man unngå unødige forstyrrelser i tidsrommet 1. feb.-31. aug. (jf. § 6 og § 15 i nml.⁶).
- Tilrår kantsone med stedeagne arter mellom dyrket mark og myr – som er minst 6 m bred og består av stedeagne arter.
- Foreslår rensesepark mellom dyrket mark og drenering til Liknesvassdraget (Liknesåna i sør).
- Kantsone langs dreneringskanaler kan være positivt for å begrense avrenning av partikler og næring til elva.

For nærmere detaljer viser landbruksmyndigheten til uttalen – vedl. 9.

Landbruks- og landskapshensyn

Det fremgår av forskriftens formålsparagraf § 1: «*Formålet med denne forskriften er å sikre at nydyrking skjer på en måte som tar hensyn til natur- og kulturlandskap. Det skal legges vekt på hensynet til miljøverdier som biologisk mangfold, kulturminner og landskapsbildet. Det skal for øvrig legges vekt på å sikre driftsmessige gode løsninger.*»

Kommunene fikk den 19. nov. - 10 et felles brev fra LMD⁷ og MD⁸ angående bruken av matjordressursene. Brevet fremhever hvilket ansvar kommunene har etter plan - og bygningsloven og jordloven for å ta vare på disse ressursene. I den forbindelse vil landbruksmyndigheten fremheve at også bruk av overskytende matjord fra utbyggingsprosjekter inngår i det som må defineres til å være et utvidet jordvern hensyn. Dette hensynet inngår derfor i det vesentlige samfunnshensynet som skal vurderes i en dyrkingssak.

⁵ SFR – Statsforvalteren i Rogaland.

⁶ NML. – Naturmangfoldloven.

⁷ LMD – Landbruks- og Matdepartementet.

⁸ MD – Tidligere Miljøverndepartementet – nå KLD (Klima- og Miljøverndepartementet).

VURDERING

Ved avgjørelsen skal det legges særlig vekt på hvilke virkninger tiltaket kan påregnes å få for natur- og kulturlandskapsverdiene - jfr. forskriften § 3. Det skal legges særlig vekt på om et på arealet er sjeldne miljøverdier og hvor sjeldne miljøverdiene er (jfr. § 5). For øvrig skal det legges vekt på om det ut fra jordlovens § 1 er ønskelig å styrke driftsgrunnlaget for driftsenheten, og om nydyrkingen legger til rette for driftsmessige gode løsninger er (jfr. forskriften § 5).

Kulturminne

Landbruksmyndigheten ser at det av hensyn til sikringssonen rundt det fredede kulturminne er nødvendig med en mindre justering av feltgrensen i øst og det sørøstlige hjørnet (se vedl. 6: side 2). Det settes også vilkår i henhold til dette (se godkjent kart; markslag og sit.kart med kom.plan – vedl. 12).

Naturmangfold

Når det gjelder kystlyngheimrådet i nord, fremhever SFRM⁹ at det ut fra flyfoto hentet fra kilden «*Norge i bilder*» i år 2017 er fylt noe ut i det som er registrert kystlynghei. Det påpekes at slik fylling ikke er lovlig fordi dette er en utvalgt naturtype. Imidlertid uttales det også at nåværende omfang av fyllingen vurderes som en ubetydelig påvirkning av kystlyngheien (se vedl. 9 side 4/6). Videre fremhever SFRM at fravær av prosess etter § 4 i forskrift om utvalgte naturtyper og § 53 i nml¹⁰ for tidligere utført massedeponering på kystlynghei, bør kommunen vurdere retting av det området som berører kystlynghei (jf. § 69 i nml.). Landbruksmyndigheten viser til SFRM sin vurdering av at fyllingen i kystlyngheien er ubetydelig – samt foto fra avholdt befarings (se vedl. 10; foto nr. 5 og 8). Ut fra en helhetlig vurdering av dette har en ikke funnet det nødvendig eller hensiktsmessig med vilkår knyttet til retting.

Det er av hensyn til både naturmangfold og jordbruksdriften viktig å opprettholde eksisterende flomledende vannveier fra myrområdene i nord – og redusere potensialet for uakseptabel avrenning fra jordbruksareal. Eksisterende bekk/grøft mellom godkjent feltgrense i øst og det igjengrodde arealet vil kunne fungere som flomløp for nevnte myrsystem. Av hensyn til naturmangfoldet er det viktig at denne grøften har et nedre bunnivå som ikke medfører at myrsystemet dreneres ut. Derfor settes det vilkår knyttet til at denne grøften ikke skal bli rensket/oppgravd eller utfylt, men beholde nåværende høyde på bunnen fra 33 moh. i nord – til 29 moh. i sør. For å forhindre uønsket myrdrenering settes det også vilkår om hvor trasé for evt. fremtidig drenering skal ha sin beliggenhet. Myrområdene i nord og øst må sikres naturlig utløp i flomperioder. Derfor etableres det i sørøst - like utenfor godkjent feltgrense, et areal som tillater at flomvann fra alle myrområdene får sitt naturlige utløp til myr i sør. Denne myren har naturlig fall mot begynnelsen til bekkesystemet for Liknesåna.

SFRM vektlegger at vassdraget Liknesåna har en dårlig vanntilstand, og at målsetningen for slike vassdrag er å få en god tilstand. Det påpekes at kommune ut fra § 12 i forskrift om rammer for vannforvaltningstiltak at tiltak i slike vassdrag (med lavere enn god vannkvalitet) kun kan godkjennes dersom de ikke bærer risiko for avrenning eller annen negativ påvirkning av vannforekomsten. I den forbindelse må det settes krav om avbøtende tiltak – se vedl. 9; side 2/6. SFRM foreslår at det etableres rensesepark og vilkår om tiltak i kantsonen.

Landbruksmyndigheten finner det nødvendig med tiltak for å redusere potensialet for uønsket økt næringsavrenning til vassdraget Liknesåna. Kostnadene med avbøtende tiltak må imidlertid stå i forhold til den positive virkning man får av dette. Som tiltak reduseres derfor omsøkte dyrkingsfelt slik det fremgår av godkjente kart og flyfoto. Arealet som da utgår er et ca. 4,5 da helt gjengrodd areal øst for eksisterende bekk/grøft.

For å forhindre uønsket gjødsling/avrenning til myr, kystlynghei og vassdrag, settes det vilkår knyttet til; etablering av kantsoner, og at godkjent feltgrense ikke skal overskrides. I forbindelse med etablering av kantsoner mot myr, lyngområder og vassdrag, har landbruksmyndigheten bedt om en presisering fra SFRM. Dette gjelder arter og bredde på kantsonene – se vedl. 10. Forannevnte tiltak anses som tilstrekkelig til at etablering av rensesepark ikke er nødvendig.

⁹ SFRM – Statsforvalteren i Rogaland, Miljøvern avdelingen.

¹⁰ Nml. – Naturmangfoldsloven.

SFRM uttaler at det av hensyn til den sårbare arten hubro må stilles strenge krav til aktsomhet – slik at den ikke forstyrres i hekketiden 1. feb. til 31. aug. Det settes derfor vilkår knyttet til dette.

Landbruksbehov-/drift, matjordmasser og fyllingshøyder

Landbrukseiendommen har behov for mer eget areal for å gi bedre og mer stabilt grunnlag for fremtidig selvstendig drift.

Før dyrkingen har feltet naturlig fall fra 33 moh.¹¹ i nord til 28 moh. ved utløpet i sør til Liknesvassdraget. Godkjent areal vil da bli ca. 15 da fulldyrket jord. For å få en mest mulig rasjonell landbruksdrift – samt at omlagt vegtrasé også kan fungere som kantsone, settes det vilkår om at det må foreligge godkjent søknad landbruksveg – som gjelder omlegging av deler av eksisterende veg, før dyrkingsarbeidet kan påbegynnes. Omlagt vegtrasé vises på oppdatert markslagskart.

Ca. 15 da ferdig fulldyrket jord krever ca. 9000 m³ matjord – hvor man da må trekke fra eksisterende matjord med ca. 2500 m³. Godkjent felt må derfor tilføres ca. 6500 m³ matjord. Overskytende matjordmasse på ca. 2500 m³ tilsvarer ca. 4,1 da fulldyrket jord. Landbruksmyndigheten er kjent med at det fra utbyggingen i Åkra sentrum også kjøres matjord til annet godkjent sted. Det må derfor konkluderes med at overskytende matjordmasser fra nevnte utbygging blir brukt på en landbruksmessig god måte. Fordi omsøkte felt er redusert, kan de mottatte høydeprofiler ikke legges til grunn for godkjenningen. Det settes derfor krav til øvre fyllingshøyde (ØFH) og fall på ferdig areal – slik det er vist på oversiktskart profiler datert 03. mai 2023.

For i størst mulig grad å ivareta matjordmassenes drenerende og øvrige egenskaper, settes det krav til hvordan matjorden skal mellomagres i ranker før utplanering. For å få et landbruksmessig best mulig resultat, settes det også andre vilkår knyttet til grøfting og behandling av massene på feltet.

Konklusjon

Kommunens landbruksmyndighet mener at omsøkte dyrking er viktig for at entreprenør skal få gjennomført en hensiktsmessig god bruk av overskytende matjord fra eksterne utbyggingsprosjekt. Videre kan en ikke se at det foreligger hensyn til kulturminne som skulle gi grunnlag for å avslå omsøkte nydyrking. Med de tiltak og vilkår som er satt, konkluderes det med at de naturfaglige merknadene i uttalen fra SFRM er imøtekommet. Ut fra en helhetlig vurdering finner en derfor at landbrukshensyn knyttet til god bruk av matjord fra utbygging - samt at landbrukseiendommen har behov for mer eget areal, tillegges avgjørende vekt. Omsøkte dyrking blir derfor godkjent med de tiltak og vilkår som fremgår i vedtaket.

¹¹ moh. – meter over havnivå.

Klagerett

Du har rett til å klage på dette vedtaket. Klageretten er omtalt i forvaltningsloven § 28.

Klagefrist	Klagefristen er tre uker fra den dagen du fikk dette brevet. Det er nok at klagen er sendt på e-post eller postlagt før fristen går ut. Dersom du klager så sent at det kan være uklart for oss om du har klaget i rett tid, bør du opplyse om datoen for når du mottok brevet. Dersom du klager for sent, kan vi se bort fra klagen. Du kan søke om å få lengre klagefrist. Dette må i så fall begrunnes.
Innhold i klagen	Du må opplyse om hvilket vedtak du klager på, grunnen til at du klager, hvilke endringer du ønsker, og eventuelt andre opplysninger som kan ha noe å si for vår vurdering av klagen. Klagen må være underskrevet.
Hvem sender du klagen til?	Klagen sender du på e-post til post@karmoy.kommune.no eller i brev til Karmøy kommune, sektor areal- og byggesak, Rådhuset, postboks 167, 4291 KOPERVIK. Dersom vedtaket vårt ikke endres som følge av klagen, sender vi klagen til klageinstansen for endelig vedtak.
Klageinstans	Statsforvalteren er klageinstans i noen saker, og kommunens formannskap eller klageutvalg, er klageinstans i andre saker. Dersom saken går til en klageinstans, vil du få konkret beskjed om hvilken instans det er.
Rett til å se dokumentene og til å kreve veiledning	Med noen unntak har du rett til å se dokumentene i saken. Reglene om dette finner du i §§ 18 og 19 i forvaltningsloven. Har du behov for veiledning, ta kontakt med oss, så vil vi gi nærmere veiledning om retten til å klage, om framgangsmåten og om saksgangen ellers.
Kostnadene med klagesaken	Hvis vedtaket blir endret til din fordel, kan du ha krav på å få dekket større kostnader som har vært nødvendige for å få endret vedtaket, f.eks. til advokathjelp. Hvis det trengs, vil klageinstansen orientere deg om retten til å kreve å få dekket saksomkostninger. Eventuelt krav om dekning av saksomkostninger må fremmes innen tre uker etter at det nye vedtaket ble gjort kjent for deg.
Klage til sivilombudsmannen	Hvis du mener at du er urettferdig behandlet av den offentlige forvaltningen, kan du sende inn en klage til Sivilombudsmannen. Sivilombudsmannen kan ikke endre vedtaket, men kan gi sin vurdering av hvordan den offentlige forvaltningen har behandlet saken, og om det er gjort feil eller noe er forsømt. Dette gjelder ikke i saker som er avgjort av Kongen i statsråd (regjeringen). Da kan du ikke senere få saken din inn for Sivilombudsmannen.